

DEC door de jaren heen: interview met Ben Zegers

Lisa Dietz

Redactie Biotechniek, info@lisadietz.nl

Achttien jaar lang was emeritus professor Ben Zegers voorzitter van Dierexperimentencommissie (DEC) Utrecht. Die commissie adviseert niet alleen het Universitair Medisch Centrum (UMC), maar ook de faculteiten Diergeneeskunde en Bètawetenschappen van de Universiteit Utrecht. Eerder dit jaar heeft hij het stokje overgedragen. Het leek ons een mooi moment om hem te vragen hoe hij de veranderingen rond de evaluatie van dierproeven door de jaren heen heeft ervaren.

Toen Zegers in 2002 – net nadat hij met emeritaat was gegaan – werd gevraagd als voorzitter van de DEC van het UMC Utrecht, was het toezicht op dierproeven anders geregeld dan nu. Sinds de jaren negentig waren instellingen die proefdieren gebruikten, de zogenaamde vergunninghouders, wel al wettelijk verplicht om advies in te winnen bij een DEC. De DEC adviseerde onderzoekers over hun project en het was aan de vergunninghouder om dat advies wel of niet over te nemen.

“In de eerste jaren van het bestaan van de DEC Utrecht had de commissie nog niet zo’n goede naam. Onderzoekers vonden ons maar lastig; we waren volgens hen te kritisch. Door goede kwaliteit te leveren, kregen we in de loop van tijd meer aanzien,” vertelt Zegers.

Braafste van de klas

In 2010 kwam er een Europese richtlijn voor het beschermen van dieren in dierproeven. “Nederland had vóór die richtlijn eigenlijk al een goed systeem,” aldus Zegers. “Wij zijn wat dierproeven betreft altijd de braafste van de klas in Europa. Toch is onze overheid met de Europese richtlijn aan de slag gegaan om het toezicht anders op te zetten.”

Eind 2014 werd de richtlijn in onze wetgeving ingevoerd. De overheid stelde de Centrale Commissie Dierproeven (CCD) in en elke vergunninghouder moest een Instantie voor Dierenwelzijn (IvD) oprichten. Hierdoor veranderde de rol van de DEC’s: die zijn niet meer de directe »

sparringpartner voor onderzoekers. Onderzoekers stemmen hun projectvoorstellen nu af met de lokale IvD en vragen een projectvergunning aan bij de CCD. De belangrijkste taak van de DEC is echter nog dezelfde: zij bepaalt nog steeds of de wetenschappelijke en maatschappelijke waarde van een project opweegt tegen de schade die het dier als gevolg van de proef oploopt. Het advies dat daaruit voortvloeit gaat echter niet meer naar de vergunninghouder, maar naar de CCD. De CCD beslist of onderzoekers groen licht krijgen voor hun project.

Diepe discussies

Zegers ziet voor- en nadelen aan deze verandering. "Een positief punt vind ik dat we sinds de wetwijziging als DEC meer tijd en ruimte hebben om ons bezig te houden met onze hoofdtak: afwegen of het wetenschappelijk en maatschappelijke belang van een project dusdanig groot is, dat het de aantasting van welzijn van de proefdieren rechtvaardigt. Die afweging maakten we voorheen natuurlijk ook, maar we hielden ons ook bezig met onduidelijkheden in aanvragen, bijvoorbeeld over aantallen dieren of de statistische methode. Die taak ligt nu bij de IvD. Daardoor hebben we nu de mogelijkheid om nog dieper te discussiëren. Mede onder druk van de maatschappelijke opvatting over dierproeven zijn we – waar dat van toepassing is – beter gaan kijken naar de translatiekracht van de resultaten van proefdier naar mens of dier. Bij elk project moeten wij ons afvragen: hebben we straks echt wat aan de resultaten van dit onderzoek?"

Ook is de DEC Utrecht meer gaan discussiëren over gebruikte diermodellen in onderzoek. "We merken dat sommige onderzoekers vrij conservatief zijn. Ze hebben de neiging om vast te blijven houden aan een diermodel dat ooit goede resultaten heeft opgeleverd. Maar het komt regelmatig voor dat er wat mankeert aan de relevantie en translatiekracht van die modellen en dat er betere alternatieven bestaan. Onder de nieuwe wetgeving zijn we als DEC kritischer geworden op de gebruikte diermodellen. En natuurlijk worden we ook steeds scherper door toename in kennis en voortschrijdend inzicht."

Ethisch probleem

Een ander groot voordeel van de nieuwe structuur vindt Zegers dat de DEC nu ergens terecht kan met twijfels over de ethische kant van een onderzoek. "We kregen wel eens aanvragen die wetenschappelijk gezien goed in elkaar zaten en qua toepassing veelbelovend waren, maar

waar we op ethisch vlak vraagtekens bij hadden. Een voorbeeld is onderzoek in de groot-schalige veehouderij dat bedenkingen bij de sterk bediscussieerde bio-industrie zou kunnen bevestigen. Voorheen wisten we niet goed wat we daarmee moesten doen. Nu kunnen we in ons advies aan de CCD melden dat we daar over gesproken hebben en onze twijfels hebben." De CCD kan dat weer voorleggen aan het Nationaal Comité advies dierproevenbeleid (NCad), dat het ethische probleem analyseert en een advies uitbrengt aan de overheid.

Persoonlijk contact

Maar er zit ook een keerzijde aan het verhaal: de bureaucratie is enorm toegenomen. "Onderzoekers zijn zo een half jaar bezig met hun projectaanvraag. Eerst bespreken ze die met de IvD, dan gaat het langs de CCD en de DEC. Elk van die drie steekt veel tijd in het bestuderen en bespreken van die aanvragen." Naast de tijdsinvestering zijn ook de kosten voor het verkrijgen van een vergunning behoorlijk gestegen.

Zegers betreurt dat het contact tussen de DEC en onderzoekers minder nauw geworden is. "Als je met onderzoekers om de tafel kan zitten en kan uitleggen dat het maatschappelijk motief of de translatiekracht onduidelijk is, dan ontstaat meestal inzicht bij de onderzoekers over waarom hun aanvraag niet goed is. Dat leidt tot beiderzijds begrip."

Die afstand is ook te merken tussen de DEC en de CCD. "Soms wijkt de CCD af van ons advies. Je moet mijns inziens van goeden huize komen om tegen een advies van een groep experts in te gaan. Maar de motieven van de CCD zijn soms onnavolgbaar."

Triomf

Zegers vraagt zich wel eens af of de proefdieren beter af zijn met de nieuwe constructie. "Vroeger kon je eenvoudiger dieren bijvragen als een deel van de proef mislukt was. Dat is nu lastiger. Ik vermoed dat soms proeven helemaal komen te vervallen, waar wel al dieren voor gebruikt zijn."

Daar staat tegenover dat de DEC nu strenger beoordeelt op translatiekracht van proefdier naar mens of dier, zodat de proefdieren het grootste nut dienen. Een triomf vindt Zegers dat een van de projecten die hij met zijn DEC heeft goedgekeurd heeft geleid tot een werkelijke toepassing in de mens. "Het project ging over de effecten van schade door zuurstoftekort bij de geboorte op de ontwikkeling en het gedrag van muizen. De onderzoeksgroep heeft een werkzame therapie gevonden: mesenchymale stamcellen toedienen via de neus van de pasgeboren muizen. Dit jaar is een projectvoorstel goedgekeurd door de humane tegenhanger van de CCD, de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek, om deze therapie toe te passen bij een klein groepje pasgeboren baby's met schade door zuurstoftekort bij de bevalling. Dat is fantastisch."

Prikkeling

Met zijn achttien jaar ervaring weet Zegers wel wat een goede DEC-voorzitter maakt. "De belangrijkste taak van de voorzitter is om ervoor te zorgen dat projectaanvragen echt goed aan de orde kunnen komen. Dat doe je door een goede club samen te stellen van kritische mensen die graag willen discussiëren. Daar moeten een paar oude rotten tussen zitten, maar ook een stel jonge onderzoekers die zelf nog in het veld staan. Ik heb altijd veel tijd gestoken in discussie en geprobeerd iedereen aan het woord te laten. Want je wilt uiteindelijk als commissie een oordeel geven waar iedereen achter staat."

Het mooiste van DEC-voorzitter zijn, vindt hij het geprikkeld worden. "Het contact met andere vakgebieden heeft me erg verrijkt. Je komt tot andere inzichten. Zelf ben ik immunoloog, maar in de DEC komt van alles langs. Het ging van verslavingsonderzoek naar nieuwe technieken voor hersenchirurgie. Ik heb ontzettend veel geleerd en zeer genoten van mijn tijd bij de DEC."

«